

Jouko Hautalan kuva¹

Valok. Timo Hämäläinen

Muotokuvan paljastusriittiin liittyy yleensä asianomaisen merkkipäivän viettäjän ansioiden julkistaminen. Jouko Hautalalla on kuitenkin omalla tutkimusalueellaan

¹ Jouko Hautalan muotokuva paljastettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa marraskuuta 1980.

oppihistorioitsijan rooli, ja kenties juuri tästä syystä hänen omaa tuotantoaan ja merkitystään tutkimuksessa on vähän luonnehdittu. Tunnemme kenties terveellistä arkuutta miestä kohtaan, joka Suomalainen kansanrunoudentutkimus -teoksessa on pannut paikoilleen edelliset tutkijasukupolvet. Taiteilija Pekka Partanen on tuonut muotokuvan avulla ilmi näkemysensä kohteen karakteristisista piirteistä. Se kuva, jonka yritän sanallisesti luoda, saattaa olla epätarkka, ehkä ei edes olennaiseen osuva, pyrkieni hahmottamaan Hautalan toimintaa kolmella elämäntilanteella: Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa, Helsingin yliopistossa ja vihdoin tutkimuksen saralla.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran palvelukseen Jouko Hautala tuli marraskuun alussa 1937. Takana oli filosofian kandidaatin tutkinto, kolme laudaturia erinomaisiin tiedoin ja auskultointi äidinkielen opettajan pätevyyttä varten mutta tekeillä jo väitöskirja kansanrunoudentutkimuksen alalta. Näin alkoi pitkäaikainen työ seuran palveluksessa, ensin kansanrunousarkiston amanuenssina vuosina 1937—48 ja arkistonhoitajana 1948—61, sittemmin johtokunnan ja valtuuskunnan jäsenenä.

Kansanrunouden kerääminen kuului tuolloin arkiston työntekijäin kesäisiin velvollisuuksiin. Ensimmäiset keruumatkansa Jouko Hautala teki vuosina 1938 Kerimäelle ja Kesälahdelle sekä 1939 Säminäkiin. Hän kuului myös viimeisiin kerääjiin, jotka liikkuvat Salmassa ja Suistamalla juuri sodan kynnyksellä. Tuolloin alettiin kansanrunousarkistossa myös tehdä äänityksiä levylaitteilla, myöhemmin nauhuilla. Äänitteiden korkea taso vaati tekijältä myös teknistä kykyä, näppäryyttä ja taitoa, ominaisuuksia, joita harvoille humanistisille tutkijoille on siunaantunut mutta jotka Jouko Hautalalla oli hallussa. Tähän vaikutti tietysti myös radioamatööriharrastus ja aiempi toiminta viestitupseerina. Seuran äänitearkiston perustaminen niin varhain kuin 1950 on katsottava Jouko Hautalan suureksi ansioksi.

Jouko Hautala ja Lauri Simonsuuri

pyrkivät tekemään äänitysmatkoja eri puolille Suomea. Tarkoituksena oli saada monipuolinen ja monia alueita käsittävä näyttekokoelma viimeisellä mahdollisella hetkellä ennen vanhan talonpoikaisperinteen kuolemaa ja murteiden tasoitumista, kuten Jouko Hautala toteaa »Suomen kansan hengenperintö» -artikkelissaan. Alussa periaatteena oli — osin myös työn kalleuden takia — esityksellisesti edustavien ja ensiluokkaisten näytteiden kokoaminen. Mielestäni olisikin tärkeää tutkia, onko tämä huolellisesti alkuunpantu työ saatettu loppuun siinä mielessä, että meillä on Suomen eri osia ja eri perinnelajeja edustava kokoelma esitysnäytteitä nopeasti katoavasta talonpoikaisyhteiskunnan perinteestä.

Kansanrunousarkiston hoitajana Jouko Hautala joutui myös vuosien ajan hoitamaan työarkkaa, joka tutkimuksen kannalta on ensiarvoisen tärkeä ja valmistaa tutkimuksen edellytykset ja koko työn pohjan. Hän suunnitteli kilpakyseilyjä, laati kyselyjä Kansantietoon, toimitti keruuoppaita ja ainesjulkaisuja — sekä Vanhat merkkipäivät että Martti Haavion kanssa julkaistu Suomen kansan arvoituskirja ovat saaneet myös suuren yleisön suosion —, analysoi saapuvia kokoelmia, ohjasi perinnelajikortistojen suunnittelua ja laadintaa.

Jouko Hautala tuli Helsingin yliopiston dosentiksi 1947, hän hoiti kansanrunoudentutkimuksen professorin virkaa vuosina 1956—59 ja hänet nimitettiin henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi 1961. Vaikka toimikausi yliopiston vakinaisessa virassa ei ollut kovin pitkä, kaikkiaan merkittävä työ uuden tutkijapolven hyväksi ulottui kuitenkin laajalle ajankaksolle, osin dosentin toimen ansiosta, osin siksi, että opiskelijoiden töiden ohjauksen katsottiin ennen suorastaan kuuluvan kansanrunousarkiston työntekijäin velvollisuuksiin.

Luennoitsijana Jouko Hautala oli suosittu ja ihailtu. Hänen luentonsa olivat selkeästi jäseneltyjä ja rauhallisesti esitettyjä. Niistä saattoi tehdä mallikelpoiset muistiinpanot ja saada asioista kokonais-

Katsauksia

käsityksen, mikä lieene yliopistossa todella harvinaista. Monesti varmaan kuulijat pitivät saamaansa tietoa eräänlaisena yhteisenä hyvänä, ymmärtämättä sitä itseinäistä ja työlästä luomisen ja hahmotuksen vaihetta, joka oli kuullun selkeän kiteytyksen takana. Vaikka Jouko Hautala ei ole julkaissut luentojaan, hän on niiden pohjalta paljolti hahmottanut nykyisen tutkijapolven folkloristista maailmankuvaa.

Jouko Hautalan johtamissa seminaareissa kymmenvuotiskautena 1957—67 käsiteltiin ennen muuta kansanuskoon ja tapakulttuuriin liittyviä aiheita. Hautala korosti usein kansanuskon tuntemisen merkitystä kaiken folkloren tutkimuksen kannalta ja sen keskeisyyttä, ikään kuin pohjavirran luonnetta, kaikessa kansankulttuurin tutkimuksessa. Seminaarinjohtajana hän osoittautui laajakatseiseksi ja laajatietoiseksi. Hän pyrki asettamaan asiat avarampiin yhteyksiinsä, hänellä oli kansanomaisen perinneaineiston verraton tuntemus sekä myös hämmästyttävän laajat yleistiedot mitä moninlaisimmilta elämäntilanteilta, mistä aiheiden käsittelyssä oli usein suurta hyötyä. Tämä laaja, mitä erilaisimmille aloille suuntautuva lukeneisuus on mielestäni poikkeuksellinen piirre. Samoin folkloristiikan alueella Jouko Hautalalla on kyky rekisteröidä lukemistaan teoksista ideoita, metodeja, luokitella niitä ja ikään kuin tietosanakirjasta noukkia aivoistaan tarvittavat kohdat. Hänellä oli myös kyky ymmärtää nopeasti, mihin nuori kirjoittaja usein puolivalmiilla esityksellään pyrki ja ohjata hänen ajatuksensa selkeästi tähän suuntaan, piirre, joka työn ohjaajilla on harvinaisen ja kuitenkin korvaamaton. Hän pyrki myös voimakkaasti rohkaisemaan teoreettista ajattelua tai sanoisiko paremmin: teoreettisen ajattelun ituja ja pyrkimyksiä, joita seminaarissa tai muissa opintotoissa silloin tällöin tuli esiin.

Jouko Hautalan yliopistollinen opettaja Väinö Salminen ei varsinaisesti ohjannut oppilaidensa töitä eikä puuttunut niiden sisältöön. Jouko Hautalan mukaan hän kuitenkin korosti kriittisen suhtautumisen

tärkeyttä, varoitti luottamasta auktoriteetteihin ja korosti omakohtaisen kansanelämää perehtymisen tärkeyttä todellisuu-delle vieraaseen ajatteluun johtavan kamariteorioiden vastapainona. Näiden ohjeiden noudattaminen on havaittavissa väitöskirjassa Lauri Lappalaisen runo sekä siihen liittyvässä runotutkimuksessa Hii-den hirven hiihdäntä. Väitöskirjaan sisältyy laaja toisintojen lähdekriittinen tarkastelu mutta samalla myös niiden todistusarvoa tutkimuksessa pohtiva luku. Tässä, samoin kuin »Muinaisrunojemme tutkimuksen menetelmästä ja mahdollisuuksista» -artikkelissa (Kalevalaseuran vuosikirja 1943) kirjoittaja pohtii runotutkimuksen mahdollisuuksia varsin realistisesta näkökulmasta. Kirjoittajalle oli selvää, että tradition leviäminen oli paljon mutkikkaampi ja monitasoisempi tapahtuma kuin aikaisemmin oli oletettu. Hän päätyy kysymään, voiko muinaisrunoilla olettaa olleen tiettyjä kiinteäasuisia alkumuotoja. Moderniin tapaan hän pohtii myös sepittämistekniikkaa. Kansanrunon sepittäjä antaa muodon aiheelle, välineenään kaikki perinnälliset tiettyyn runolaatuun kuuluvat taidekeinot. Kansanomaisen luomistyön tekniikkaa ja yksilöllisen sepittäjän osuutta perinteen muovaamisessa Hautala käsittelee kiintoisalla ja perinpohjaisella tavalla myös teoksessa Johdatus kansanrunoustieteen peruskäsitteisiin, luvussa, joka käsittelee kansanrunoustieteen »kansaa». On vahinko, että tämä luku ei ole ilmestynyt millään maailmankielellä; siinä valaistaan kypsällä tavalla ongelmia, jotka ovat keskeisiä nykyhetken tutkimuksessa. Kokonaisuutena teos käsittelee koko tutkimusalueen kenttää teoreettisesta näkökulmasta, ja sen lajissaan harvinaiset teoreettiset pohdiskelut ovat kenties saaneet liian vähän huomiota osakseen.

Suomalainen kansanrunoudentutkimus-teos on alansa klassikko, monien opiskelijapolvien käsissä kulunut. Maamme perinteen tutkimuksesta ja sen historiasta hahmottuva yleiskuva on suuremmassa määrin kuin osaamme ajatellakaan Jouko Hautalan luoma, myös tietosanakirja-artikkelien avulla. Voimme olla kiitollisia

siitä, että meillä on oppihistoria, jossa asiat pyritään asettamaan laajempiin yhteyksiinsä, aikakauden taustaa vasten, mihin vain harvoin tällaisissa esityksissä on päästy. Tämä teos sisältää samalla olennaisen osan suomalaista kulttuurihistoriaa.

Laajasta artikkelituotannosta haluaisin poimia erityisesti muutaman. »Sanan mahti» -artikkeli teoksessa Jumin keko on loppuun ajateltu esitys, jossa osuvasti hahmotetaan sekä vanhan että myös modernin sanataikuuden olennaiset puitteet. »Käki tuo suven sanoman» -artikkeli Kalevalaseuran vuosikirjassa (1955) kuvastaa Hautalan mielenkiintoa kansanomaiseen magiaan ja osoittaa alueen laajaa ymmärtämystä. »Myytit ja kvasimyytit» (Kalevalaseuran vuosikirja 1957) tuo tärkeän perinnelajianalyttisen näkökulman myyttien tutkimukseen. Suomalaisen kansanrunouden, erityisesti balladirunouden esittely Suomen kirjallisuus -teoksessa on arvokas ja suuritöinen yleiskatsaus.

Jouko Hautala huomauttaa itse tieteellisen tutkimuksen historian osoittavan, miten tutkijat ovat ensi sijassa oman aikakautensa ja perinnäisten käsityskantojen tulkeja: todella uusi on tässä historiassa harvinaista mutta sitä arvokkaampaa. Tuleva aika näyttää, mikä tämän ajan tutkijoiden töissä on uutta ja kestävää.

Jouko Hautalan tutkimuksille on ominaista realistinen, lähdekriittinen ote — »Tärkein asia koko tieteellisessä tutkimuksessa on nimenomaan lähdekritiikki», hän on usein korostanutkin —, toisaalta pyrkimys nähdä ilmiöt ja asiat laajempaa taustaa vasten, kokonaisuuden olemassaolo ja merkitys. Käsittääkseni nämä molemmat piirteet tekevät tutkimuksen kestäväksi myös tulevan ajan silmissä.

Leea Virtanen